

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

09.11.2021. Nr. 6-1/618

Rīgas pilsētas pašvaldībai
riga@riga.lv

Par pašvaldības dzīvojamām telpām izīrēšanai ģimenēm ar bērniem

Tiesībsargs ir izskatījis privātpersonas iesniegumu par pašvaldības dzīvojamām telpām, kas tika piedāvātas iesniedzējai un viņas pieciem bērniem (jaunākajiem bērniem ir 1 gads, nepilni 2 gadi un 4 gadi) pašvaldības palīdzības ietvaros pēc ģimenes izlikšanas no īrētā dzīvokļa parāda dēļ.

Saskaņā ar iesniegumā sniegto informāciju Rīgas domes Mājokļu un vides departamenta Dzīvokļu pārvalde piedāvāja iesniedzējas ģimenei īrēšanai divas dzīvojamās istabas ar kopējā lietošanā esošām palīgtelpām dzīvojamā mājā ar daļējām ērtībām [adrese Rīgā]. Apskatot piedāvājumu, iesniedzēja konstatēja, ka kopējā lietošanā esošās palīgtelpas – virtuve, tualete, mazgājamā telpa neatrodas dzīvojamām istabām blakus, bet ir mājas kopējā koridora galā. Tas nozīmē, ka iesniedzējai, ejot uz šīm telpām, viņas bērni, tai skaitā trīs mazgadīgie bērni līdz 4 gadu vecumam, ir jāatstāj dzīvojamā istabā bez uzraudzības, kas nav pieļaujams. Papildus iesniegumā tika norādīts, ka piedāvātais mājoklis nenodrošina iespēju nomazgāt bērnus, jo mazgājamā telpā nav ne vannas, ne dušas. Iesniedzēja lūdza izvērtēt Rīgas domes 2015. gada 9. jūnija saistošo noteikumu Nr.153 “Par reģistrācijas un palīdzības sniegšanas kārtību dzīvokļa jautājumu risināšanā” (turpmāk – Saistošie noteikumi Nr.153) 34.2. un 34.2.1. punktus, kas nosaka pašvaldības tiesības izīrēt dzīvojamo telpu ar kopējā lietošanā esošām palīgtelpām personām, tai skaitā ģimenēm ar bērniem, kuras ir izliktas no dzīvojamās telpas par parādu.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.pants nosaka ikviena bērna tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina viņa pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte, kā arī bērnam ir jābūt nodrošinātai pastāvīgai dzīvesvietai. Tātad atbilstošs mājoklis ir viens no nosacījumiem bērna tiesību uz attīstību nodrošināšanai.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 26.pantā ir noteikts pašvaldības pienākums palīdzēt ģimenei, it īpaši daudzbērnu ģimenei, kā arī atkarībā no bērna vecuma sniegt palīdzību trūcīgām ģimenēm dzīvokļa meklējumos. Viens no pašvaldības palīdzības veidiem ir pašvaldības dzīvojamās telpas izīrēšana, kuru galvenokārt var saņemt krīzes situācijā nonākušas maznodrošinātas un sociāli mazaizsargātas personas, tai skaitā personas, kuras izliktas no dzīvojamās telpas par parādu.

Pašvaldības palīdzība dzīvokļa jautājuma risināšana tiek sniegta iedzīvotājiem, ievērojot likumā “Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”, Dzīvojamo telpu īres likumā, likumā “Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām dzīvojamām mājām” un pašvaldības saistošajos noteikumos noteikto tiesisko regulējumu.

Rīgas pilsētas pašvaldība konkrētus dzīvojamās telpas piedāvāšanas kritērijus atkarībā no palīdzības saņemšanas tiesiskā pamata un cilvēku skaita ģimenē noteica Saistošajos noteikumos Nr.153. Saskaņā ar šo noteikumu 34.2., 34.2.1. un 34.2.2. apakšpunktu pašvaldība palīdzības ietvaros izīrē dzīvokli bez ērtībām, dzīvokli ar daļējam ērtībām vai dzīvojamo telpu ar kopējā lietošanā esošām palīgtelpām personām, kuras no dzīvojamās telpas izliktas par īres maksas un maksas par pakalpojumiem parādu; personām, kuras izliktās no tām piederoša dzīvokļa par maksājumu par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa lietošanu, mājas uzturēšanu, ekspluatāciju, parādu vai hipotekārā kredīta parādu.

Tiesībsargs, izvērtējot iesniedzējas situāciju, atzina, ka, kaut arī pašvaldības piedāvātā dzīvojamā telpa formāli atbilda likuma “Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” 16.panta trešajā daļā noteiktajām dzīvošanai derīgas dzīvojamās telpas prasībām¹, kas pašvaldībai ir jāievēro, izsakot dzīvojamās telpas īres piedāvājumu personai, kura reģistrēta palīdzības reģistrā, dzīvojamās telpas izīrēšana ģimenei ar maziem bērniem, kur kopējā lietošanā esošās palīgtelpas (virtuve, tualete, mazgājamā telpa) ir nodalītas un atrodas tālu no dzīvojamām istabām, tomēr varēja radīt vecākam objektīvas grūtības nodrošināt mazu bērnu pieskatīšanu un pasargāt viņus no iespējama drošības apdraudējuma, it īpaši, kad bērnu aprūpi īsteno tikai viens vecāks. Jāatzīmē, ka bērni līdz 5 gadu vecumam visbiežāk ir pakļauti traumatismam un parasti traumas gūst mājas apstākļos, nepietiekami drošas vides vai pieaugušo uzmanības trūkuma dēļ. Tādēļ mazu bērnu atstāšana bez pieaugušā vai personas, kurai ir vismaz 13 gadi, klātbūtnes kaut īslaicīgi nav pieļaujama. Vecāka pienākumu neatstāt bērnu līdz septiņu gadu vecumam bez pieaugušā vai vismaz 13 gadus vecas personas klātbūtnes nosaka Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24.panta sestā daļa. Par minētā pienākuma nepildīšanu vecāks saucams pie administratīvās atbildības.

Ņemot vērā, ka iesniedzējas aprūpē ir 5 bērni, no kuriem trīs bērni pat nav sasnieguši 5 gadu vecumu, dzīvojamā telpa ar kopējā lietošanā esošām palīgtelpām, kur nav ne vannas, ne dušas, varēja būtiski apgrūtināt arī bērnu higiēnas nodrošināšanu - iespēju bērnus nomazgāt. Līdz ar to secināms, ka pašvaldības piedāvājums irēt ģimenei ar bērniem šādu dzīvojamo telpu atsevišķos gadījumos var negatīvi ietekmēt vecāka iespēju nodrošināt bērnu aprūpi un uzraudzību.

Latvijai ir juridiski saistoši vairāki starptautiski cilvēktiesību dokumenti, kas nosaka tiesības uz mājokli. To starpā ir ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām, kas nosaka tiesību uz mājokli minimālo standartu, ANO Bērnu tiesību konvencija, atbilstoši kurai valsts apņemas sniegt palīdzību vecākiem konvencijā noteikto bērna tiesību īstenošanā, tai skaitā sniedzot palīdzību attiecībā uz mājokļa nodrošināšanu. ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja, sniedzot skaidrojumu par tiesībām uz atbilstošu mājokli, norādīja, ka šīs tiesības nedrīkst tulkot sašaurināti, uzskatot, ka tas ir tikai jumts virs galvas. Šo tiesību tvērums ir daudz plašāks, proti, tiesības uz mājokli nozīmē tiesības dzīvot drošībā, mierā un cieņā. Komiteja uzsver, ka personas tiesības uz mājokli ir cieši saistītas ar iespēju īstenot citas paktā nostiprinātās cilvēka tiesības, līdz ar to termins “atbilstošs mājoklis” interpretējams, ņemot vērā dažādus faktoros².

¹ Likuma “Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” 16.panta trešā daļa nosaka: “Dzīvošanai derīga dzīvojamā telpa ir apgaismojama, apkurināma telpa, kas piemērota cilvēka ilglaicīgam patvērumam un sadzīves priekšmetu izvietošanai un atbilst Ministru kabineta noteikumos paredzētajām būvniecības un higiēnas prasībām.”

² CESCR General Comment 4, The right to adequate housing (Art.11(1) of the Covenant), adopted at the sixth session, 13 December 1991. UN Doc.E/1992/23, Annex III, <https://www.refworld.org/pdfid/47a7079a1.pdf>

ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta pirmā daļa un Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmā daļa noteic bērna interešu prioritāti. Šis princips paredz, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, uzmanība pirmām kārtām jāvelta viņa interešu iespējami labākai nodrošināšanai. Tas attiecas uz visiem trim valsts varas atzariem - likumdevēja varu, izpildvaru un tiesu varu. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka bērna tiesību un interešu prioritāte nozīmē, ka ne vien tiesai un citām institūcijām savi lēmumi jāpieņem, ievērojot bērnu tiesības un intereses, bet arī likumdevējam normatīvie akti jāpieņem vai jāgroza, aizsargājot bērnu tiesības un intereses iespējami labākajā veidā. Jebkuras citas prioritātes atzīšana bez nopietna iemesla un attaisnojuma nav pieļaujama.³

No minētā izriet, ka pašvaldībai, pildot savu autonomo funkciju palīdzības sniegšanā iedzīvotājiem dzīvokļa jautājuma risināšanā, ir pienākums ne tikai nodrošināt, ka izīrējamā dzīvojamā telpa ir dzīvošanai derīga saskaņā ar likuma "Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā" 16 panta trešajā daļā minētajiem kritērijiem, bet arī jāņem vērā ģimeņu ar bērniem vajadzības un jānodrošina, ka izteiktais īres piedāvājums pirmām kārtām nodrošina bērnu vislabāko interešu ievērošanas principu. Pašvaldības palīdzības sniegšanas jēga un mērķis ir sniegt atbalstu mazāk aizsargātām personu kategorijām, kuras pašas nespēj risināt savu mājokļa jautājumu patstāvīgi. Tiesībsarga ieskatā nav pieļaujama situācija, kad pašvaldība ignorē bērnu vajadzības un tiesības un formāli izpilda savas funkcijas, nodrošinot pēc izlikšanas ģimenes ar bērniem ar dzīvojamās telpām, kas ir zemā labiekārtojumā līmenī, ar nepietiekamu platību un kas pēc sava iekārtojuma nav piemērotas, lai vecāks varētu pienācīgi nodrošināt bērnu aprūpi un uzraudzību.

Ņemot vērā iepriekš minēto un pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto Tiesībsarga biroja kompetenci iesniegt priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu Rīgas domi grozīt Saistošo noteikumu Nr.153 34.2., 34.2.1. un 34.2.2. apakšpunktu, nosakot, ka ģimenēm ar bērniem, kuras tiek izliktas no dzīvojamās telpas, nevar piedāvāt īrēšanai dzīvojamās telpas ar kopējā lietošanā esošām palīgtelpām. Par rekomendācijas izpildi lūdzu informēt tiesībsargu **līdz 2022. gada 14.janvārim**.

Tiesībsarga pilnvarojumā
Bērnu tiesību nodaļas vadītāja

L.Grāvere

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

³ Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr.2004-02-0106 11.punkts